

АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ЖЕЛЕЗОПЪТНИТЕ УСЛУГИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Хюлия Шаибова, Емилия Вайсилова
uliq_029@abv.bg, emvais@abv.bg

Висше транспортно училище „Тодор Каблешков“
гр. София 1574, ул. “Гео Милев“ 158
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

***Ключови думи:** железопътен транспорт, пазар на железопътни услуги, анализ на предлагани железопътни услуги, анализ на бъдещ пазар на железопътни услуги*

***Резюме:** Основното предимство на железопътния транспорт е неговата надеждност, безопасност и най-вече екологична устойчивост. Железопътният транспорт е най-екологичният вид транспорт, но за съжаление в нашата страна същият е възпрепятстван от остарели стопански и оперативни практики и от наличието на твърде много застаряваща инфраструктура и подвижен състав. Необходимо е тези негативи да бъдат преодоленни чрез намаляване на оперативните разходи и заедно с ускоряването на иновациите да се подпомогне реализирането на пълния потенциал на железопътния транспорт.*

В настоящата разработка е анализирана транспортната услуга, предоставяна от БДЖ „Пътнически превози“¹. Направен е опит да се прогнозира бъдещият пазар на железопътните пътнически услуги, чрез нейното усъвършенстване.

АНАЛИЗ НА СЪЩЕСТВУВАЩИЯ ПАЗАР НА ЖЕЛЕЗОПЪТНИТЕ УСЛУГИ В БЪЛГАРИЯ

Според официалната статистика на НСИ за 2023 г., пазарният дял на железопътния транспорт е 6,1% за превозените пътници и 18,7% за реализираните пътничкилометри от сухопътния транспорт. В сравнение с 2022 г. се наблюдава занижаване на пазарния дял на железопътния транспорт с 0,5% за броя превозени пътници и за реализираните пътничкилометри. За разлика от превозите с автотранспорт (при които има ръст) при железопътния транспорт се отбелязва намаление на обемните показатели с 5,4% за превозените пътници и с 0,5% за реализирани пътничкилометри. Автомобилните превози отчитат 2,4% покачване при превозените пътници и 3,2% при реализираните пътничкилометри, като повишението се дължи на ръст при извършените вътрешни превози, докато международните автобусни превози са намалели спрямо предходния период.²

Социалното измерение на устойчивото развитие на железопътния транспорт е свързано с установяването на справедливи социални условия за всички категории от

¹ Основната дейност на „БДЖ-Пътнически превози“ ЕООД е свързана с изпълнение на договора за извършване на обществени превозни услуги (ЗОУ).

² ГФО за 2023 г. на БДЖ, <https://p.bdz.bg/www/g/o/godishen-finansov-otchet-za-2023g-4182.pdf>

населението, подобряването на сигурността и повишаване на качеството на живот. Социалната устойчивост касае правото на отделните хора и обществени групи от населението да живеят в здравословни и социално приемливи условия без дискриминация, вредни влияния и антиобществени прояви.

Железопътния транспорт следва да реализира пълния си потенциал, като същевременно се гарантира функционирането на вътрешния пазар и подобряването на сигурността и безопасността при извършването на превозите. Поради всичко това е необходимо железопътният сектор да бъде допълнително стимулиран чрез инвестиции в нова инфраструктура и подвижен състав, за да бъде по-привлекателен за пътниците.

„БДЖ – Пътнически превози” ЕООД е еднолично дружество с ограничена отговорност, което съществува от 26.10.2007 г. и за сега е единственото осъществяващо превоз на пътници³. Дружеството организира, осъществява и отговаря за изпълнението на задължения по дългосрочен договор от 25.06.2009 г., сключен с Министерство на транспорта на Република България за извършване на обществени превозни услуги в областта на железопътния транспорт на територията на Република България, като осигурява качествени и безопасни обществени превозни услуги в съответствие с него. Основният предмет на дейност на компанията е извършване на железопътни превози на пътници във вътрешно и/или международно съобщение, ремонт и експлоатация на подвижен железопътен състав и управление на безопасността на превозите.

Последното служебно правителство в България прие решение изтичащият през 2024 г. договор с БДЖ ПП за извършване на обществени услуги с жп транспорт да бъде удължен до края на 2025 г., за да се подготви конкурентна тръжна процедура. Текущият договор е сключен с държавния жп превозвач през 2010 г. също след конкурентна процедура и обхваща цялата железопътна мрежа на страната⁴. В България се наблюдава траен спад на търсенето на пътнически жп услуги до критично ниво, застрашаващо самото съществуване на пазара, предизвикано от неконкурентоспособно предлагане на услуги от страна на държавни или частни превозвачи, и лошото техническо състояние на инфраструктурата, която не може да гарантира качество на транспортната услуга, съответстващо на европейските стандарти. В таблица 1 е посочено изпълнението на основните обемни показатели.

Табл.1. Изпълнение на основните обемни и икономически показатели⁵

Общо	Отчет 2022	План 2023	Отчет 2023	Изменение отчет/план 2023 %	% изменение 2023/2022
Превозени пътници(хил.)	23 074,43	22 400,00	21 821,49	97%	95%
Пътниккилометри (млн)	1 603,20	1 527,72	1 595,49	104%	100%
Средно превозно разстояние (км)	69,48	68,20	73,12	107%	105%
Приходи нето (хил. лв.)	61 318,86	74 772,00	62 683,09	84%	102%

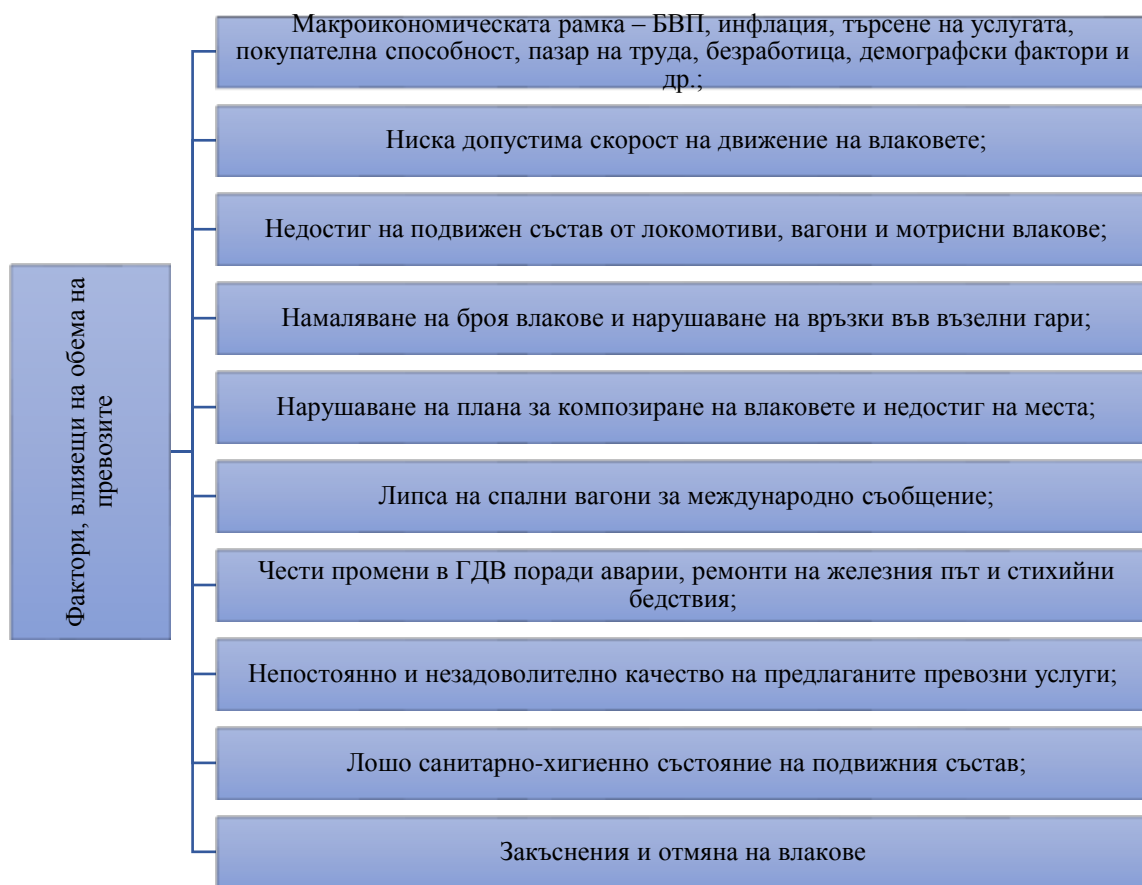
„БДЖ - Пътнически превози“ ЕООД приключи 2023 г. с нетен финансов резултат загуба в размер на 37 510 хил. лева при отчетена загуба за предходната година в размер на 15 821 хил. лева, т.е. отчита се влошаване с 21 689 хил. лева. През 2023 г. се отчита влошаване при изпълнението на графика за движение на влаковете в сравнение

³ Лиценз за железопътни пътнически превози получиха вече два частни дружества "ПИМК Рейл Експрес" и „РейлИмпекс“ ЕООД, но към настоящия момент все още не реализират превози.

⁴ Ще се отвори ли „пазарът“ на пътнически жп превози в България?, <https://obshtestven.wordpress.com/tag/%D0%B1%D0%B4%D0%B6/>

⁵ ГФО за 2023 г. на БДЖ, <https://p.bdz.bg/www/g/o/godishen-finansov-otchet-za-2023g-4182.pdf>

с предходната 2022 г. по отношение на точност на транспортната услуга. Спазването на разписанието на влаковете и предлагането на услуга без отмяна на влакове са едни от основните фактори за увеличаване пътуванията с железопътен транспорт. Обемът на превозите зависи от множество фактори, някои от които са посочени на фигура 1.

Фиг. 1. Фактори, влияещи на обема на превозите

Като мерки за подобряване на предлаганата превозна услуга могат да се посочат⁶:

- ✓ разширяване покритието на системата за онлайн резервация и билетоиздаване;
- ✓ увеличаване на пунктовете за продажба на билети, чрез поставяне на билетнокасови автомати в големите гари;
- ✓ поставяне на пост терминали на касите в железопътните гари и бюра;
- ✓ иновиране на пътническите вагони;
- ✓ подобряване културата на обслужване във влаковете и на билетните каси;
- ✓ осигуряване на вагони за влаковете, за които е регистриран постоянен недостиг на места;
- ✓ оптимизиране на графика за движение на влаковете;
- ✓ оптимизиране на плана за композиране на влаковете;
- ✓ оптимизиране на ремонтната програма;
- ✓ Свеждане до минимум на закъсненията на влакове по вина на железопътния превозвач „БДЖ - Пътнически превози” ЕООД;
- ✓ подобряване на санитарно-хигиенното състояние на вагоните;

⁶ ГФО за 2023 г. на БДЖ, <https://p.bdz.bg/www/g/o/godishen-finansov-otchet-za-2023g-4182.pdf>

✓ поддържане в изправност на климатичните и отоплителните системи на вагоните.

АНАЛИЗ НА БЪДЕЩИЯ ПАЗАР НА ЖЕЛЕЗОПЪТНИТЕ УСЛУГИ В БЪЛГАРИЯ

Основните показатели, които привличат пътниците са времепътуване, комфорт и скорост на движение. Търсенето на пътнически железопътни услуги се влияе и от състоянието на железопътната инфраструктура и качеството на предлаганите услуги. За да се прогнозира бъдещото развитие на пазара на железопътните услуги в България, е необходимо да се анализират всички фактори въздействащи върху него. Нужно е да се осъществи анализ на възможностите за подобряване на тези фактори, като най-общо могат да се посочат следните направления:

- ✓ модернизация чрез инвестиции в подвижен състав и инфраструктура;
- ✓ повишаване на конкурентоспособността на железопътния транспорт, породена от технологичното развитие на сектора;
- ✓ ускоряване на процедурите при реализация на приоритетни инфраструктурни проекти;
- ✓ привличане на транзитен трафик;
- ✓ провеждане на активна маркетингова политика с оглед липсата на конкуренция при пътническите услуги;
- ✓ развитие на мрежа от интермодални терминали;
- ✓ внедряване на нови системи за безопасност и управление на влаковото движение;
- ✓ разширяване на обхвата на резервационната система за билетоиздаване;
- ✓ подобряване на връзките с морските и речните пристанища.

Състоянието на железопътната инфраструктура има съществена роля за подобряване на качеството на железопътните услуги, повишаване на удовлетвореността на пътниците и повишаване на търсенето на железопътни пътнически услуги. Последователният спад в общата дължина на железопътните линии в страната не благоприятства бързия ръст на броя пътници и извършената работа в пътниккилометри.⁷

Основните причини, поради които гражданите избират да пътуват с ЖП транспорт не се променят осезаемо през годините. Най-голямото предимство на ЖП транспорта е цената за едно пътуване. Други предимства на ЖП транспорта са свързани с удобството на влаковете (тяхната всесезонност), възможностите за превозване на голямо количество личен багаж, както и възможността за свободно придвижване и разходки по време на пътуване. Безопасността и сигурността, също са сред причините, поради които гражданите избират да пътуват с влак. Времето за пътуване, комфортът и удобните връзки с друг тип транспорт са основните фактори, които биха повишили интереса към използването на железопътен транспорт. Постигането на тези параметри на услугата ще има съществена роля за повишаване на интереса към железопътния превоз на пътници. С издаването на лицензи за железопътен превоз на пътници на още две части компании ("ПИМК Рейл Експрес" и „РейлИмпекс“ ЕООД) ще се създадат условия за конкуренция на този пазар. Това би довело до повишаване на качеството на предлаганата услуга.

⁷ Изготвяне на пазарна оценка за железопътния сектор, определяща обхвата на задължението за извършване на обществена услуга съгласно новия договор за обществена услуга за железопътен превоз, https://www.mtc.government.bg/sites/default/files/documents/2024-06/Market_assessment_railways.pdf

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предлагането на железопътни услуги се влияе от подобренията в железопътната инфраструктура и подобряване на скоростта и качеството на услугите. Първостепенно значение за железопътната услуга в България има цялостната модернизация на железопътния транспорт и ключови елементи като точност и спазване на разписанието, удобни спирки и маршрути, хигиена и комфорт в превозните средства, достъпност за лица с увреждания, за майки с детски колички и за възрастни хора, както и наличие на WiFi. В ерата на дигитализация и глобален растеж на високоскоростните железопътни мрежи, европейските железници успешно се конкурират не само с автомобилния, но и с въздушния транспорт. Следва да вземем пример за съживяване на българския железопътен пазар и същият да предлага привлекателни съвременни услуги.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Arnaudov, B., 2020. Analyzing the factors which influence the effectiveness of railway passenger transport. Yearbook of UNWE.
- [2] ГФО за 2023 г. на БДЖ, <https://p.bdz.bg/www/g/o/godishen-finansov-otchet-za-2023g-4182.pdf>
- [3] https://www.mtc.government.bg/sites/default/files/documents/2024-06/Market_assessment_railways.pdf
- [4] <https://p.bdz.bg/www/g/o/godishen-finansov-otchet-za-2023g-4182.pdf>
- [5] <https://obshtestven.wordpress.com/tag/%D0%B1%D0%B4%D0%B6/>

ANALYSIS OF THE RAILWAY SERVICES MARKET IN THE REPUBLIC OF BULGARIA

Hyuliya Shaibova, Emiliya Vaysilova
uliq_029@abv.bg, emvais@abv.bg

Todor Kableshkov University of Transport
Sofia, st. Geo Milev – 158
BULGARIA

Key words: *railway transport, railway services market, analysis of offered railway services, analysis of future railway services market*

Abstract: *The main advantage of railway transport is its reliability, safety and, above all, environmental sustainability. Railway transport is the most environmentally friendly mode of transport, but unfortunately in our country it is hampered by outdated business and operational practices and the presence of too much aging infrastructure and rolling stock. These negatives should be overcome by reducing operating costs and, together with the acceleration of innovations, to help realize the full potential of railway transport. The development analyzes the service provided by BDZ "Passenger Transport" transport service. The future market for railway services is also analyzed by improving the offered service.*